Teknologiateollisuus

24.5.2021

Viite: Ympäristövaliokunnan lausuntopyyntö asiassa VNS 3/2021 vp

Valtioneuvoston selonteko Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2022—2025

Teknologiateollisuus ry kiittää mahdollisuudesta lausua valtioneuvoston selonteosta, joka koskee valtioneuvoston selontekoa julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2022-2025.

Tiivistelmä lausuntomme pääviesteistä:

- Hallitusohjelmassa asetettujen kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttaminen edellyttää vahvaa hyvinvointiyhteiskunnan rahoituspohjaa, joka syntyy kestävä talouskasvusta, korkeasta työllisyydestä ja tasapainoisesta julkisesta taloudesta.
- Talouden tervehdyttämiseksi Teknologiateollisuus on viestinyt, että Suomen velkaantuminen on saatava hallintaan, työttömyysturvaa on uudistettava kannustavaksi ja paikallisen sopimisen mahdollisuuksia laajennettava.
- Digvihreä kasvu varmistetaan parhaiten investoimalla osaamiseen, tekemällä Suomesta innovaatioihin ja investointeihin houkutteleva toimintaympäristö sekä panostamalla digitalisaatioon ja vähähiilisyys- ja kiertotalous-ratkaisuihin.
- Kannustimia tarvitaan erityisesti sähköistymis- ja digitalisaatiokehityksen vauhdittamiseen sekä uusille innovaatioille, yritysten uudistumiselle ja kansainvälistymiselle.
- Toimialakohtaisten vähähiilisyys- ja kiertotaloustiekarttojen toimeenpanoa tuettava erityisesti pilotoimalla ja skaalaamalla ratkaisuja sekä luomalla niille markkinoita julkisten hankintojen kautta.

Teknologiateollisuus ry

Eteläranta 10, PL 10, 00131 Helsinki
Puhelin 09 192 31
www.teknologiateollisuus.fi
Y-tunnus: 0215289-2

Lausunto

Teknologiateollisuus ry:llä on noin 1600 jäsenyritystä. Ne edustavat kattavasti elektroniikka- ja sähköteollisuutta, kone- ja metallituoteteollisuutta, metallien jalostusta, tietotekniikkaa sekä suunnittelu- ja konsultointialaa. Teknologiateollisuus vastaa 50 prosentista Suomen viennistä ja 70 prosentista yksityisen sektorin tutkimus- ja kehitysinvestoinneista. Ala työllistää suoraan lähes 300 000 ja välillisesti noin 700 000 suomalaista.

Jäsenyrityksillämme on siten merkittävä rooli Suomen pitkäaikaisen menestyksen rakentamisessa ja kestävän kehityksen tavoitteiden täyttämisessä. Yhteiskunnan yhtenä tärkeänä tehtävänä on puolestaan huolehtia siitä, että suomalainen toimintaympäristö tukee hiilineutraalin hyvinvointiyhteiskunnan rakentumista, investointeja ja yritystemme kansainvälistä kilpailukykyä.

Lausuttavana oleva suunnitelma määrittelee Suomen julkisen talouden suuntaviivat sekä asettaa valtiontalouden kehyksen. Se sisältää myös Suomen vakausohjelman sekä vastaa EU:n vaatimukseen keskipitkän aikavälin budjettisuunnitelmasta.

Kestävän kehityksen rahoitus nojaa rakenteellisiin uudistuksiin

Suomi on usein kansainvälisten kestävän kehityksen vertailujen kärjessä. Olemme saavuttaneet tai saavuttamassa useimmat Ageda 2030 -päätavoitteet, jotka liittyvät esimerkiksi ihmisten hyvinvointiin, koulutukseen, energiaan ja ympäristöön sekä talouteen ja yhteiskunnan vakauteen. Suurimmat haasteemme liittyvät puolestaan kulutus- ja tuotantotapojen muutostarpeeseen, ilmastotoimiin, merien ja vesistöjen tilaan sekä muiden maiden tukemiseen. Haasteet ovat pitkälti samoja kuin muissakin kehittyneissä Euroopan maissa.

Pääministeri Marinin hallituksen talouspolitiikan päämääränä on ekologisesti ja sosiaalisesti kestävä talouskasvu, korkea työllisyys ja kestävä julkinen talous. Haasteen tavoitteiden saavuttamiselle asettaa jo yli vuosikymmen ajan jatkunut hitaan kasvun ja häiriöiden aikakausi. Talouskasvun kituliaisuus, julkisen talouden kasvava velkaantuminen ja työllisyyden toivottua heikompi kehittyminen uhkaavat hyvinvoinnin ja kestävän kehityksen tavoitteiden taloudellista perustaa.

Teknologiateollisuus näkee hallituksen tavoin, että parhaat edellytykset kestävälle kehitykselle syntyvät ekologisesti ja sosiaalisesti kestävä talouskasvusta, korkeasta työllisyydestä ja kestävästä julkisesta taloudesta. Kiireellisimmiksi politiikkatoimiksi nousevat siten yksityisen sektorin työpaikkoja lisäävät työllisyystoimet ja julkisen talouden tasapainottaminen.

Teknologiateollisuus on viestinyt, että Suomen velkaantuminen on saatava hallintaan, työttömyysturvaa on uudistettava kannustavaksi ja paikallisen sopimisen mahdollisuuksia laajennettava. Tarvittavat työllisyyspäätökset jäivät hallituksen puolivälitarkastelussa huhtikuussa 2021 vajavaisiksi, eivätkä ne todennäköisesti riitä hallituksen itselleen asettaman työllisyystavoitteen saavuttamiseen.

Suomen talouspolitiikan toimissa, ja erityisesti elvytyksen jatkotarpeiden arvioinnissa, tulee ottaa huomioon myös talouden toipuminen koronakriisistä ja tarve hillitä julkisen talouden kulujen nousua. Teknologiateollisuuden näkemyksen

mukaan talousviritys on tällä hetkellä liian elvyttävä markkinanäkymiin nähden. Huolena onkin, että kasvavan velan hoitoon vaadittava julkisen talouden sopeuttamistarve tulee entisestään heikentämään tutkimus- kehitys- ja innovaatiorahoitusta että muita kestävän kehityksen edistämisen kannalta kriittisiä panostuksia.

Kehysmenettelyn rikkominen tulee pitää kertaluonteisena poikkeuksena

Hallitus päätti huhtikuussa tekemillään päätöksillä luopua aiemmin sovitusta kehysmenettelystä. Kehysmenettely on työkalu, joka on hillinnyt vuosikymmenet julkisia menoja tuoden poliittiseen päätöksentekoon tarpeellista priorisointia sekä tulojen ja menojen tasapainoa.

Kehysmenettelyn hylkäämisen periaatteellinen merkitys on suuri. Kyse on huolestuttavasta ennakkotapauksesta, ja myös tulevien hallitusten on jatkossa helpompi rikkoa kehyssääntöjä.

Tuetaan uusia innovaatioita, yritysten uudistumista ja kansainvälistymistä

Sekä kansallisten että EU:n elvytyspanosten suuntaaminen vihreään siirtymään on erittäin kannatettavaa. Elvytysrahoitus ei kuitenkaan yksin riitä, vaan digvihreä kasvu varmistetaan parhaiten investoimalla osaamiseen, tekemällä Suomesta innovaatioihin ja investointeihin houkutteleva toimintaympäristö sekä panostamalla digitalisaatioon ja vähähiilisyys- ja kiertotalousratkaisuihin.

Suomessa julkinen rahoitus yrityksissä tehtävälle tutkimus- ja innovaatiotoiminnalle on OECD-maiden häntäpäätä. Teknologiateollisuus on esittänyt, että Suomen TKI-kyvykkyyttä parannetaan kasvattamalla Business Finlandin innovaatiorahoitusta (BF-valtuus) tavoitteellisesti ja merkittävästi. Jotta päästäisiin hallitusohjelmassa asetettuun tavoitteeseen T&K-toiminnan neljän prosentin BKT-osuudesta vuonna 2030, julkisia TKI-panoksia pitää kasvattaa yli 100 miljoonalla eurolla joka vuosi. EU-elpymispaketti on sopiva rahoituskanava BF:n veturiyritysohjelman vahvistamiselle. Innovaatiorahoitusta tulee kohdentaa veturiyritysohjelman ja PPP-kumppanuuksien kaltaisilla tavoilla, koska ne ovat pitkäjänteisiä, ennakoitavia ja edistävät kumppanuuksia yksityisen ja julkisen sektorin välillä.

Teknologiateollisuus esittää, että yritysten T&K-alihankintaa koskeva verovähennys laajennettaisiin kattamaan myös esimerkiksi yrityksen oman T&K-toiminnan, kaupallistamiseen tähtäävien pilotti- ja demonstraatiolaitosten investoinnit, testaamisen, laboratoriokulut, immateriaalioikeuksien suojaamisen kulut sekä säädösvelvoitteiden (esim. CE-merkinnät) täyttämisestä aiheutuvat kulut. Suomeen sopivan laajan T&K-verovähennyksen valmistelu tulee aloittaa mahdollisimman pian.

Suomalaiset hankkeet ovat saaneet EU-tutkimusohjelmarahoitusta yhteensä 1,32 mrd euroa vuosina 2014–2020. Keskimääräinen onnistumisprosenttimme 14,6 % on keskiarvon (16 %) alapuolella. Suomen EU-rahoitusohjelmista kotiuttama raha voidaan kaksinkertaistaa, kun varaamme kotimaassa rahoitusta hankkeiden valmisteluun ja hakemisen tukipalveluille. Kotimainen tukirahoitus maksaisi itsensä takaisin moninkertaisesti. Kehysriihen yhteydessä hallitus kertoi perustavansa erityisesti pk-yrityksiä varten rahoituksen neuvontapalvelun. Palvelu tulee

käynnistää viipymättä, jotta yritykset löytävät oikeat kanavat mahdollisen rahoituksen saamiseksi.

Myös julkisia hankintoja tulisi käyttää tavoitteellisesti elinkaarikestävien ja innovatiivisten ratkaisujen markkinoiden luomiseen. Selonteossa on todettu, että julkisiin hankintoihin käytetään vuosittain 30–35 miljardia euroa, mutta hankintojen vaikuttavuudesta ei ole määrällistä seurantatietoa. Seuranta tulee käynnistää viipymättä, jotta määrälliset tavoitteet voidaan asettaa oikein ja seurata niiden toteutumista.

Jotta innovatiivisia julkisia hankintoja uskalletaan tehdä, tarvitaan vakuutuksen tyyppinen riskienhallintakeino. Riskienhallintavälineen valmistelussa ja käyttöönotosta voitaisiin hyödyntää esimerkiksi Sitran vuonna 2019 laatimassa selvityksessä esitettyä mallia.

Tiekarttojen ja strategioiden toimeenpanon kannustimista huolehdittava

Suomi haluaa olla edelläkävijä ja näyttää tietä ilmastonmuutoksen hillitsemisessä ja luonnon monimuotoisuuden turvaamisessa. Suomella voi olla sekä pieni jalanjälki että suuri kädenjälki.

Teknologiateollisuus on sitoutunut Suomen hallitusohjelman mukaiseen hiilineutraali Suomi 2035 -tavoitteeseen. Teknologia-alan yritykset pystyvät vähentämään kasvihuonekaasupäästöjä erittäin merkittävästi ja tarjoamaan samalla Suomelle lupaavaa vientipotentiaalia kymmenien miljardien arvosta. Toimialan päästövähennyskeinoista monet perustuvat prosessien ja koneiden sähköistämiseen, energia- ja materiaalitehokkuuden parantamiseen, kiertotalouteen sekä digitaalisten ratkaisujen käyttöön.

Valtiontalouden suunnitelmassa ja hallituksen kehysriihen ratkaisuissa on otettu vaihtelevasti huomioon nämä kestävän arvonluonnin mahdollisuudet Suomelle ja suomalaiselle teollisuudelle.

Esimerkki myönteisestä ratkaisusta on päätös ottaa käyttöön energiaintensiivisten yritysten sähköistämistuen. Sähköistämistuen tuki-intensiteetiksi on linjattu 25 % ja katoksi 150 milj. euroa vuodessa. Investointien osuus sähköistämistuesta on 50 %.

Kielteistä puolestaan on esitykseen sisältyvä kirjaus laskea teollisuuden uudistumiseen ja vähähiilisyyteen osoitettavia määrärahoja kehyskaudella 1 053 milj. eurosta 809 milj. euroon sekä vähentää tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnan tukemisen valtuutta vuodesta 2023 alkaen 23 milj. eurolla ja energiatuen valtuutta vastaavasti 5 milj. eurolla.

Vaikka muutokset johtuvat osin kertaluonteisten lisäysten poistumisesta, antavat ne silti ristiriitaisen viestin hallituksen sitoutumisesta vähähiilisyystavoitteeseen, sillä hallituksen ja teollisuuden yhteistyönä on laadittu vähähiilisyystiekartat, joiden tavoitteena on löytää kehityspolkuja eri toimialojen ja yritysten ilmastopäästöjen vähentämiseksi. Kansallisten päästöjen vähentämisen ohella tiekartoissa pyritään tunnistamaan suomalaisyritysten vähähiiliratkaisujen tarjoama globaali kädenjälkipotentiaali. Suomi edistää myös resurssitehokkaiden kiertotalous-

ratkaisuiden ja -osaamisen vientiä sekä kansainvälistä kiertotalousyhteistyötä. Ratkaisujen mahdollistamat globaalit päästövähenemät voivat olla moninkertaisia Suomen omiin päästöihin verrattuna.

Tiekarttojen toimeenpanon kannalta olennaista on, että vähähiilisille ratkaisuille on olemassa 1) kansainväliset markkinat ja reilut pelisäännöt, 2) yrityksille on tarjolla vakaa ja teollisia investointeja houkutteleva toimintaympäristö, 3) yhteiskunnassa on älykäs energiajärjestelmä, jossa on riittävästi saatavilla päästötöntä, toimitusvarmaa ja hinnaltaan edullista sähköä sekä 4) aktiivinen TKI-toiminta, joka vauhdittaa vähähiiliteknologioiden kehittämistä.

Energiaverotuksen uudistamisen toinen vaihe käynnistetään perustamalla syksyn aikana valmisteluelin, joka laatii viimeistään vuoden 2021 loppuun mennessä energiaverotuksen tiekartan, joka yhdessä päästökaupan kanssa tukee 2035 hiilineutraalisuustavoitteen toteutumista. Tässä yhteydessä on tarpeen käsitellä myös vedyn ja uusien synteettisten hiilivetyjen (ns. sähköpolttoaineet) verokohtelu yhteiseurooppalaisen mallin mukaisesti.

Teknologiateollisuus on valmistellut oman näkemyksensä vedyn ja vetytuotteiden verotukseen. Sen mukaan teollisuuden prosessien raaka-aineena käytetyn vedyn on oltava verotonta. Tässä noudatetaan samaa periaatetta kuin nykyisinkin teollisuuden raaka-aineena käytettävien energiahyödykkeiden verottomuuden suhteen. Myöskään vedyn tuotannossa käytettäviä polttoaineita tai sähköä ei pidä verottaa. Elektrolyyttisesti tuotetun vedyn polttoainekäytöstä tulisi periä energiasisältövero ja hiilidioksidivero samoin kuin kaikilta muiltakin liikennepolttoaineilta. Vastaavasti vedystä valmistetuista synteettisistä hiilivedyistä verot maksettaisiin vasta polttoaineita käytettäessä.

Toimialakohtaiset suunnitelmat kiertotalouteen siirtymiseksi

Hallitus on sitoutunut muun muassa kestävän kehityksen Agenda2030:aa koskevassa selonteossaan toteuttamaan Suomen kiertotalouden strategista ohjelmaa ja erityisesti sen toimeenpanoa tukevat teknologiapilotit, esimerkiksi teollisuuden sivutuotevirtojen ja muovin kemiallisen kierrätyksen kehittämiseksi.

Nyt lausuttavan oleva julkisen talouden suunnitelma ei täysin tue tätä tavoitetta, sillä Ympäristöministeriön pääluokan määrärahojen kokonaistaso alenee kehyskaudella 253 milj. eurosta 209 milj. euroon.

Valmisteltavan strategisen kiertotalouden edistämisohjelman toteuttamiseen suunnitelmassa on varattu ympäristöministeriön hallinnonalalla yhteensä 1,8 milj. euroa vuosina 2022 ja 2023. Määrärahalla toteutetaan kiertotaloutta edistävää kehittämistyötä ja hankkeita.

Teollisuuden ja teknologian rooli on aivan keskeinen tarvittavien kiertotalous-ratkaisujen luojana ja käyttäjänä. Kiertotalousohjelman toimeenpanemiseksi tulisi yhteistyössä eri alojen kanssa laatia toimialojen omista lähtökohdista ponnistavat suunnitelmat resurssitehokkaaseen ja hiilineutraaliin kiertotalouteen siirtymiseksi samaan tapaan kuin on laadittu toimialakohtaiset vähähiilitiekartat.

Toimialakohtaisten suunnitelmien perusteella voidaan toteuttaa konkreettinen hiilineutraali kiertotalouden investointiohjelma. Ohjelmalla tuettaisiin ja edistettäisiin uusia laitoksia, ekosysteemejä ja innovaatioita niillä sektoreilla, jotka ovat kiertotalouden kannalta kaikkein lupaavimpia. Investointiohjelma tukisi kiertotalousratkaisujen ja ekosysteemien kehitystä myös suuren mittakaavan laitoksissa. Lisäksi se edesauttaisi EU-rahoituksen hakemisessa. Ohjelman toteutukseen tulisi varata 200 miljoonaa euroa (2022–2023).

Samaan aikaan tulisi rakentaa vahvat kotimaiset referenssit viennin vauhdittamiseksi. Kotimaan markkinoita voidaan luoda julkisilla hankinnoilla, joissa huomioidaan niiden laatu ja elinkaaritaloudellisuus. Samalla lisätään tietoa materiaalien alkuperästä. Digitaalisen tuotepassin käyttöönotto mahdollistaisi täyden jäljitettävyyden ja kierrätettävyyden.

Liiketoiminta- ja vientimahdollisuuksia voidaan kasvattaa myös kiertotaloudessa TKI:n avulla. TKI-rahoitusta tarvitaan perustutkimuksesta alkaen aina tuotteiden ja teknologioiden levittämiseksi maailman markkinoille. Tavoitetta tukemaan tulisi toteuttaa hiilineutraali kiertotalouden TKI-ohjelma. Tukea suunnattaisiin erityisesti hiilineutraalia kiertotaloutta edistäviin digitaalisiin ratkaisuihin, uusiin tuotantoteknologioihin sekä kierrätysmarkkinoiden edistämiseen.

Lisäksi erityisesti pk-yrityksille tulisi luoda avustus, joka suunnattaisiin sellaisen liiketoiminnan kehittämiseen, jotka pitävät sisällään uusia kiertotalouden liiketoimintamalleja, tuotteiden elinkaaren pidentämistä, jakamisalustoja tai digitaalisia palveluja sekä tuote- ja palvelusuunnittelua, joka tukee kiertotalouden kaupallista käyttöönottoa.

Kierrätysraaka-ainemarkkinoiden kehitystä puolestaan tukisivat teollisten symbioosien (FISS) toimintamallin kehittäminen sekä edelleen sivuvirtojen markkinapaikkaa ja data-alustoja mahdollistamaan sektorirajat ylittävä yhteistyö.

Yrityksille suunnattu biodiversiteettiohjelma monimuotoisuuden hallinnan tueksi

Suomen hallitus on ilmoittanut pitävänsä tärkeänä, että luonnon monimuotoisuuden velvoitteet toteutetaan ja että kansainvälisesti edistetään luontopääoman säilyttämistä ja ennallistamista. Maamme pyrkii osallistumaan aktiivisesti kansainväliseen luonnon monimuotoisuutta koskevaan yhteistyöhön.

Teknologiateollisuus kannattaa Suomen tavoin EU:n kansainvälistä johtajuutta luonnon monimuotoisuudessa. Olemme sitoutuneet YK:n ja EU:n biodiversiteettitavoitteiden toteuttamiseen ja laatineet toimeenpanon tueksi oman, koko toimialan kattavan suunnitelman. Olemme ehdottaneet ympäristöministeriölle, että yksityisen sektorin biodiversiteettitietoisuuden ja hallinnan tukemiseksi toteutettaisiin uudistettu yrityksille suunnattu biodiversiteettiohjelma. Taloussuunnitelma ei sisällä tähän sopivia rahoitusinstrumentteja.

Digivihreä kasvu mahdollistetaan investoimalla osaamiseen

Hallituksen kehysriihessä tekemä päätös olla leikkaamatta koulutuksesta sekä oppimisvajeiden paikkaamiseen tehtävä lisätalousarvio ovat perusteltuja. Toisaalta hallitus on nostanut oppivelvollisuusikää ja laajentanut maksuttomuuden myös

toiselle asteelle. Suunnitelman mukaan nämä uudistukset synnyttävät pysyviä menolisäyksiä vähintään 129 milj. euroa vuodesta 2023 eteenpäin.

Osaamistason nostamiseksi ja osaajapulan lievittämiseksi olisi kuitenkin rahoitettava yritysten tarpeisiin vastaavia nopeavaikutteisia jatkuvan oppimisen malleja. Koulutuksen ja työelämän yhteyttä voitaisiin parantaa kohdentamalla T&K-rahoitusta korkeakouluja ja yrityksiä lähentäviin kumppanuuksiin ja tukemalla yritysten muodostamien toimialakohtaisten tai alueellisten verkostojen osaamisen kehittämistä.

Jatkuvan oppimisen rahoitusta tulisi kohdentaa myös tutkimusinfrastruktuureiden sekä tutkimus-, kehittämis- ja testausympäristöjen vahvistamiseen. Tunnistamalla kriittiset osaamisalueet ja vahvistamalla koulutus- ja tutkimustoimintaa voidaan tukea yritysten liiketoiminnan kestävää kasvua ja uudistumista.

Digitalisaatiota ja vihreää kasvua edistävää lyhytkestoista, räätälöityä ja työelämän tarpeisiin vastaavaa koulutustarjontaa, esimerkiksi tekoälyn ja robotisaation hyödyntämistä, vähähiilisyystiekarttojen edellyttämää osaamista, kiertotalouden teknologioiden ja liiketoimintamallien kehittämistä sekä akku- ja vetyklustereissa vaadittavaa osaamista tulisi selkeästi lisätä.

Kehittämällä datapohjaista osaamistarpeiden ennakointia voidaan tuottaa reaaliaikaisemmin tietoa toimialojen ja alueiden osaamistarpeiden muutoksista. Lisäksi jatkuvan oppimisen digitaalinen palvelukokonaisuus tulee toteuttaa siten, että se mahdollistaa julkisten ja yksityisten palveluiden saumattoman yhteistoiminnan.

Helsingissä 24.5.2021



Helena Soimakallio
Johtaja, kestävä kehitys Teknologiateollisuus ry

Puhelin 040-5507706
Sähköposti helena.soimakallio@teknologiateollisuus.fi